

Γλωσσικές επιλογές και σημασιολογικές αποτυπώσεις της ταυτότητας των συλλόγων και σωματείων ΑμεΑ της Ελλάδας: Μια Κριτική Ανάλυση ονομάτων

Ράπη Ειρήνη

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

ABSTRACT

This study examines the linguistic and semiotic construction of disability through the naming practices of disability associations and organizations (PWD organizations) in Greece. Grounded in the view of language as a social practice, the research argues that institutional lexical choices are not merely descriptive, but participate in shaping social categories, collective identities, and relations of representation. The study combines a review of research on language, identity, naming and disability discourse with a qualitative thematic analysis of organizational names treated as autonomous linguistic units. This analysis combines aspects of Critical Discourse Analysis, especially those associated with a Foucauldian perspective and key elements of semiotics, to explore the role of organizational names as condensed signs in public disability discourse. The findings show that names manifest various semantic patterns of disability representation. Some organizations use words that evoke caring/parental forms of protective representation, while others foreground rights or self-representation. On occasion, these orientations coexist in the name of the same organization, resulting in hybrid forms that combine elements of medical, social and rights-based understandings of disability. Naming practices constitute an important symbolic site where different understandings of disability and social justice are articulated and negotiated. By examining organizational names, the paper highlights an important dimension of the transformations that have taken place in Greek public disability discourse and sheds light on the role of language in the relational construction of disability within institutional contexts.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: αυτοεκπροσώπηση, κοινωνικό μοντέλο αναπηρίας, Κριτική Ανάλυση Λόγου, ονοματοδοσία, συλλογική ταυτότητα, Σύλλογοι ΑμεΑ

1. Εισαγωγή

Η γλώσσα έχει αναλυθεί στη γλωσσολογική και κοινωνιογλωσσολογική βιβλιογραφία ως κοινωνική πρακτική που δεν λειτουργεί ουδέτερα, αλλά συμμετέχει ενεργά στη συγκρότηση κοινωνικών σχέσεων, ταυτοτήτων και μορφών εξουσίας. Στο πλαίσιο της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου, έχει επισημανθεί ότι οι θεσμικές και συλλογικές γλωσσικές επιλογές δεν περιορίζονται στη λειτουργία της περιγραφής, αλλά οργανώνουν τον τρόπο με τον οποίο κοινωνικά υποκείμενα καθίστανται ορατά, κατηγοριοποιούνται και νοηματοδοτούνται στον δημόσιο λόγο (Flowerdew & Richardson 2017). Η γλώσσα, επομένως, αποτελεί βασικό μηχανισμό μέσω του οποίου συγκροτούνται κοινωνικές κατηγορίες και ιδεολογικά πλαίσια (Wodak & Meyer 2016).

Ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο αυτό αποκτούν οι πρακτικές ονοματοδοσίας συλλογικών φορέων. Τα ονόματα οργανισμών και συλλόγων δεν λειτουργούν απλώς ως αναγνωριστικές ετικέτες, αλλά ως μορφές δημόσιου λόγου μέσω των οποίων συγκροτούνται και προβάλλονται συλλογικές ταυτότητες. Η επιλογή ενός ονόματος συνιστά κοινωνική πράξη που οριοθετεί το ανήκειν, καθορίζει μορφές ορατότητας και εντάσσει τους φορείς σε συγκεκριμένα πολιτισμικά και ιδεολογικά συμφραζόμενα (Rose-Redwood et al. 2018). Μέσα από λεξιλογικές και σημασιολογικές επιλογές, οι ονομασίες των οργανισμών αρθρώνουν θέσεις λόγου και συμβάλλουν στη διαμόρφωση ενός συλλογικού «εμείς», το οποίο τοποθετείται στον δημόσιο χώρο μέσα σε συγκεκριμένα κοινωνικά και πολιτικά πλαίσια.

Η αναπηρία αποτελεί πεδίο στο οποίο οι γλωσσικές αναπαραστάσεις έχουν αναδειχθεί ως ιδιαίτερα καθοριστικές για τη διαμόρφωση κοινωνικών στάσεων. Στη διεθνή βιβλιογραφία έχει επισημανθεί ότι ο δημόσιος λόγος για την αναπηρία αρθρώνεται μέσα από διαφορετικά ερμηνευτικά πλαίσια, τα οποία αντιστοιχούν σε διαφορετικά μοντέλα κατανόησης της αναπηρίας. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται το ιατρικό

μοντέλο, το οποίο εστιάζει στην ατομική βλάβη και στη θεραπευτική προσέγγιση, και το κοινωνικό μοντέλο, το οποίο μετατοπίζει την έμφαση στα κοινωνικά εμπόδια και στις συνθήκες αποκλεισμού, ενώ παράλληλα αναπτύσσονται δικαιωματικές προσεγγίσεις που συνδέουν την αναπηρία με ζητήματα ισότητας και κοινωνικής συμμετοχής (Haeghele & Hodge 2016, Jackson 2018). Η συνύπαρξη αυτών των πλαισίων συμβάλλει στη διαμόρφωση πολλαπλών και συχνά ανταγωνιστικών τρόπων νοσηματοδότησης της αναπηρίας στον δημόσιο λόγο.

Οι συλλογικοί φορείς Ατόμων με Αναπηρία (ΑμεΑ) συνιστούν προνομιακό πεδίο μελέτης, καθώς λειτουργούν ως θεσμικοί φορείς λόγου για την αναπηρία. Η σχετική βιβλιογραφία έχει αναδείξει ως ιδιαίτερα σημαντική τη διάκριση μεταξύ αυτοεκπροσώπησης των ίδιων των ατόμων με αναπηρία και ετεροπροσδιορισμού τους από γονείς, επαγγελματίες ή άλλους θεσμικούς δρώντες, καθώς οι διαφορετικές αυτές θέσεις λόγου συνεπάγονται διαφορετικούς βαθμούς αυτοπροσδιορισμού και συμβολικής ισχύος στον δημόσιο χώρο (Stamou et al. 2016, Altermark 2018). Παράλληλα, έχει επισημανθεί ότι ακόμη και φαινομενικά θετικές ή υποστηρικτικές γλωσσικές επιλογές μπορεί να εντάσσονται σε λόγους φιλανθρωπίας, οίκτου ή υπερπροστασίας, αναπαράγοντας μορφές μισαναπηρισμού και παγιώνοντας αντιλήψεις που παρουσιάζουν τα άτομα με αναπηρία ως παθητικούς αποδέκτες φροντίδας (Nario-Redmond 2019).

Η παρούσα μελέτη εντάσσεται στο παραπάνω θεωρητικό πλαίσιο και εστιάζει στη γλωσσική και σημειωτική ανάλυση των ονομάτων συλλόγων και σωματείων ΑμεΑ στην Ελλάδα. Στόχος είναι να διερευνηθούν οι γλωσσικές και σημασιολογικές επιλογές που υιοθετούνται στην ονοματοδοσία των συλλογικών αυτών φορέων και να αναδειχθούν τα κυρίαρχα θεματικά μοτίβα λόγου περί αναπηρίας που προκύπτουν από αυτές. Η ανάλυση αντιμετωπίζει τα ονόματα ως αυτόνομες γλωσσικές μονάδες και εξετάζει πώς, μέσω των συμβολικών τίτλων και επωνυμιών των οργανώσεων, συγκροτούνται συγκεκριμένες κοινωνικές αναπαραστάσεις της αναπηρίας και μορφές συλλογικής ταυτότητας στον ελληνικό χώρο.

Υιοθετώντας μια ποιοτική, θεματική προσέγγιση, η μελέτη επιδιώκει να χαρτογραφήσει επαναλαμβανόμενα σημασιολογικά μοτίβα που εμφανίζονται στις ονομασίες των συλλογικών φορέων. Η ανάλυση πραγματοποιείται στο πλαίσιο της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου και αντλεί θεωρητικά στοιχεία από τη φουκωική προσέγγιση του λόγου, σύμφωνα με την οποία η γλώσσα αποτελεί πεδίο στο οποίο διαπλέκονται γνώση, εξουσία και συγκρότηση των κοινωνικών υποκειμένων (Arribas-Ayllon & Walkerdine 2017). Από αυτή την οπτική, η ονοματοδοσία δεν αντιμετωπίζεται ως ουδέτερη πρακτική, αλλά ως συμβολική διαδικασία μέσω της οποίας παράγονται κατηγορίες, καθορίζονται τρόποι ορατότητας και νομιμοποιούνται συγκεκριμένες εκδοχές κοινωνικής πραγματικότητας.

2. Θεωρητικό υπόβαθρο

Στο πλαίσιο της κριτικής προσέγγισης του λόγου, η γλώσσα αντιμετωπίζεται ως κοινωνική πρακτική, δηλαδή ως μορφή δράσης που συνδέεται με κοινωνικές σχέσεις, θεσμούς και διαδικασίες κοινωνικής αλλαγής. Η προσέγγιση αυτή υποστηρίζει ότι η ανάλυση δεν περιορίζεται στην περιγραφή γλωσσικών δομών, αλλά οφείλει να εξετάζει συστηματικά τον τρόπο με τον οποίο τα γλωσσικά χαρακτηριστικά συνδέονται με ευρύτερες κοινωνικές σημασίες και σχέσεις ισχύος (Flowerdew & Richardson 2017). Έτσι, η γλωσσική ανάλυση, και ιδιαίτερα η διακειμενική και διαλογική διάσταση των κειμένων, θεωρείται αναγκαία για να κατανοηθεί πώς παράγονται και κυκλοφορούν κοινωνικές κατηγορίες και θεσμικές νοσηματοδοτήσεις (Fairclough 1992, Wodak & Meyer 2016). Ειδικότερα στο πεδίο της αναπηρίας, η γλώσσα λειτουργεί ως μηχανισμός

μέσω του οποίου κατασκευάζεται η έννοια του τυπικού ή της κανονικότητας και, αντίστοιχα, η έννοια της απόκλισης (Goodley et al. 2019).

Η ίδια οπτική έχει υποστηριχθεί συστηματικά και σε ευρύτερες χαρτογραφήσεις της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου, όπου ο λόγος προσεγγίζεται ως ενσωματωμένος σε κοινωνικές πρακτικές και, ταυτόχρονα, ως πεδίο στο οποίο εγγράφονται ιδεολογικές διεργασίες, συγκρούσεις και μηχανισμοί ηγεμονίας. Όπως επισημαίνει ο Grue (2011), η ανάλυση λόγου στην αναπηρία είναι απαραίτητη για να αποκαλυφθούν οι επιλογές της καθημερινής γλώσσας που συχνά περνούν απαρατήρητες, αλλά διαμορφώνουν καθοριστικά την κοινωνική πραγματικότητα των υποκειμένων. Σε αυτή την κατεύθυνση η αντίληψη του λόγου ως κοινωνικής πρακτικής καθίσταται κεντρική, καθώς επιτρέπει την ανίχνευση των τρόπων με τους οποίους η γλώσσα συμβάλλει στην παγίωση του στιγματισμού και της προκατάληψης, συχνά με υπόρρητο τρόπο (Gernsbacher 2017).

Στην παρούσα μελέτη η έννοια της γλώσσας ως κοινωνικής πρακτικής είναι κρίσιμη, καθώς μετατοπίζει το ενδιαφέρον από το αν ένα όνομα είναι ορθό ή λανθασμένο προς το πώς λειτουργεί ως δημόσια, θεσμική και συλλογική δήλωση. Η ονοματοδοσία συλλόγων και σωματείων είναι εννοιολογικά φορτισμένη διότι δεν αποτελεί απλώς μια αναφορά, αλλά μια πράξη κατηγοριοποίησης με αξιολογικές αποχρώσεις, μέσω της οποίας οι φορείς τοποθετούνται στον δημόσιο χώρο σε σχέση με συγκεκριμένες αξίες, ιδεολογίες ή ρητορικές. Η επιλογή λεξιλογίου που συνδέεται με την αναπηρία επηρεάζει άμεσα τις κοινωνικές πεποιθήσεις, τις στάσεις και τις προσδοκίες απέναντι στα άτομα με αναπηρία (Forber-Pratt et al. 2017).

Με βάση τα παραπάνω, τα ονόματα των συλλόγων ΑμεΑ μπορούν να αντιμετωπιστούν ως μικρές αλλά πυκνές μονάδες λόγου, οι οποίες ενσωματώνουν, έστω και έμμεσα, θέσεις για την αναπηρία, για το υποκείμενο στο οποίο αποδίδεται φωνή και για τον τρόπο με τον οποίο ο φορέας επιδιώκει κοινωνική αναγνώριση. Το θεωρητικό αυτό πλαίσιο καθιστά τη γλωσσική, και ειδικότερα την κριτική, ανάγνωση της ονοματοδοσίας κατάλληλο εργαλείο για την ανίχνευση σημασιολογικών και ιδεολογικών τάσεων, οι οποίες εξετάζονται στη συνέχεια μέσα από ποιοτική θεματική ανάλυση των ονομάτων των συλλόγων.

2.2. Ονοματοδοσία και συγκρότηση συλλογικής ταυτότητας

Η ονοματοδοσία συνιστά κατεξοχήν κοινωνιογλωσσική πρακτική, καθώς τα ονόματα δεν λειτουργούν αποκλειστικά ως ουδέτερα αναγνωριστικά στοιχεία, αλλά ως φορείς κοινωνικών, πολιτισμικών και ιδεολογικών σημασιών. Στη σχετική βιβλιογραφία έχει επισημανθεί ότι τα ονόματα οργανισμών, θεσμών και συλλογικών φορέων αποτελούν μορφές δημόσιου λόγου μέσω των οποίων δηλώνονται κοινωνικές θέσεις, προβάλλονται αξίες και συγκροτούνται συλλογικές ταυτότητες (Ainiala 2016, Rose-Redwood et al. 2018). Υπό αυτή την οπτική, η ονοματοδοσία εντάσσεται σε συγκεκριμένα πολιτισμικά και ιδεολογικά συμφραζόμενα και δεν μπορεί να θεωρηθεί ουδέτερη ή απλώς τεχνική διαδικασία.

Η κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση της γλώσσας και της ταυτότητας έχει δείξει ότι οι γλωσσικές κατηγοριοποιήσεις δεν αποτυπώνουν απλώς προϋπάρχουσες κοινωνικές ομάδες, αλλά συμβάλλουν ενεργά στη συγκρότησή τους. Η ταυτότητα συγκροτείται διαλογικά και επιτελεστικά μέσα από γλωσσικές πρακτικές που οριοθετούν το ποιοι περιλαμβάνονται σε ένα συλλογικό «εμείς» και ποιοι τοποθετούνται εκτός αυτού (Andrews et al. 2019). Στην περίπτωση συλλογικών φορέων, το όνομα λειτουργεί ως συμπυκνωμένη μορφή συλλογικής αυτοπαρουσίας, η οποία καθιστά ορατές ορισμένες όψεις της ταυτότητας και αποσιωπά άλλες.

Η ονοματοδοσία θεσμικών και συλλογικών μορφωμάτων έχει αναλυθεί και στο πλαίσιο της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου ως πεδίο στο οποίο εγγράφονται αξιολογικές και

ιδεολογικές προϋποθέσεις. Οι θεσμικές ονομασίες ενσωματώνουν επιλογές λεξιλογίου και σημασιοδότησης που συνδέονται με ευρύτερες κοινωνικές αντιλήψεις και σχέσεις ισχύος, συμβάλλοντας στην παγίωση και τη νομιμοποίηση συγκεκριμένων τρόπων κατανόησης κοινωνικών φαινομένων (Flowerdew & Richardson 2017). Από αυτή την οπτική, τα ονόματα δεν περιγράφουν απλώς την κοινωνική πραγματικότητα, αλλά συμμετέχουν ενεργά στη συγκρότησή της, καθώς λειτουργούν ως σημεία αναφοράς στον δημόσιο λόγο.

Η κριτική αυτή προσέγγιση μπορεί να συμπληρωθεί από τη σημειωτική οπτική, η οποία επιτρέπει μια λεπτομερέστερη κατανόηση του τρόπου με τον οποίο παράγεται το νόημα των ονομάτων. Σύμφωνα με τη σημειωτική θεωρία, τα γλωσσικά στοιχεία λειτουργούν ως σημεία που δεν διαθέτουν εγγενή ή αυτονόητη σημασία, αλλά νοηματοδοτούνται μέσα από κοινωνικές συμβάσεις και πολιτισμικούς κώδικες. Όπως επισημαίνεται σε σύγχρονες σημειωτικές αναλύσεις, η σημασία ενός σημείου συγκροτείται τόσο σε δηλωτικό όσο και σε συμπαραδηλωτικό επίπεδο, ενεργοποιώντας συνειρμούς, αξίες και ιδεολογικές αποχρώσεις που υπερβαίνουν την άμεση αναφορική του λειτουργία (Chandler 2017). Ειδικά στο πεδίο της αναπηρίας, ο Grue (2016) υποστηρίζει ότι οι μεταφορές και τα σχήματα λόγου που χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν την αναπηρία αποτελούν ισχυρά γνωστικά εργαλεία που διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο η αναπηρία νοηματοδοτείται και γίνεται κοινωνικά αντιληπτή.

Στον χώρο της αναπηρίας οι πρακτικές ονοματοδοσίας αποκτούν ιδιαίτερη σημασία, καθώς συνδέονται με διαφορετικούς τρόπους κοινωνικής κατανόησης και αναπαράστασης της αναπηρίας. Έχει επισημανθεί ότι ο δημόσιος λόγος για την αναπηρία αρθρώνεται μέσα από διαφορετικά ερμηνευτικά πλαίσια, όπως το ιατρικό και το κοινωνικό μοντέλο, τα οποία αποδίδουν διαφορετικές σημασίες στο άτομο, στην αναπηρία και στη σχέση του με την κοινωνία (Haegele & Hodge 2016, Dirth & Branscombe 2017). Οι ονομασίες συλλόγων και σωματείων μπορούν να ευθυγραμμίζονται με τα παραπάνω πλαίσια, όχι απαραίτητα μέσω ρητών δηλώσεων, αλλά μέσα από την επιλογή συγκεκριμένων λεξιλογικών και σημασιολογικών πόρων που ενεργοποιούν αντίστοιχα σημειωτικά και ιδεολογικά φορτία.

Η παρούσα μελέτη αντιμετωπίζει την ονοματοδοσία συλλόγων ΑμεΑ ως αναλυτικό πεδίο στο οποίο είναι δυνατόν να εντοπιστούν επαναλαμβανόμενα θεματικά ρεπερτόρια και σημασιολογικές τάσεις. Οι θεωρητικές διακρίσεις που παρουσιάζονται δεν χρησιμοποιούνται ως άκαμπτες κατηγορίες, αλλά ως ερμηνευτικά εργαλεία που επιτρέπουν τη συστηματική ποιοτική χαρτογράφηση των γλωσσικών επιλογών που απαντούν στα ονόματα των συλλογικών φορέων και τη σύνδεσή τους με ευρύτερες κοινωνικές και πολιτισμικές αναπαραστάσεις της αναπηρίας.

2.3. Λόγος περί αναπηρίας

Η αναπηρία έχει προσεγγιστεί στη διεθνή βιβλιογραφία όχι μόνο ως ιατρική ή λειτουργική κατάσταση, αλλά και ως κοινωνικά διαμεσολαβημένη κατηγορία, η οποία συγκροτείται και αναπαράγεται μέσα από τον δημόσιο λόγο. Η γλώσσα μέσω της οποίας περιγράφονται τα άτομα με αναπηρία, οι ανάγκες τους και οι κοινωνικές τους σχέσεις έχει αναδειχθεί ως κρίσιμος παράγοντας στη διαμόρφωση κοινωνικών στάσεων και αντιλήψεων (Dirth & Branscombe 2017). Στο πλαίσιο αυτό, η ανάλυση του λόγου περί αναπηρίας επιτρέπει την κατανόηση των τρόπων με τους οποίους συγκεκριμένες ερμηνείες και νοηματοδοτήσεις καθίστανται κυρίαρχες στον δημόσιο χώρο.

Στη σχετική βιβλιογραφία αναγνωρίζονται διαφορετικοί λόγοι (discourses) περί αναπηρίας, οι οποίοι οργανώνουν τον τρόπο με τον οποίο νοηματοδοτείται και συζητείται κοινωνικά η αναπηρία. Οι λόγοι αυτοί συχνά περιγράφονται μέσα από συγκεκριμένα μοντέλα κατανόησης της αναπηρίας, τα οποία λειτουργούν ως αναλυτικά εργαλεία για

τη χαρτογράφηση των κυρίαρχων τρόπων αναπαράστασής της. Ένα από τα πιο διαδεδομένα είναι το ιατρικό μοντέλο, το οποίο προσεγγίζει την αναπηρία κυρίως ως ατομική κατάσταση που συνδέεται με σωματικές ή νοητικές βλάβες και εστιάζει στη διάγνωση, στη θεραπεία και στη λειτουργική αποκατάσταση. Έτσι, η αναπηρία νοηματοδοτείται ως «ατομικό έλλειμμα» και ως απόκλιση από μια κανονιστική αντίληψη της λειτουργικότητας, ενώ οι κοινωνικές διαστάσεις της παραμένουν στο περιθώριο (Haeghele & Hodge 2016, Retief & Letšosa 2018).

Αντίθετα, το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας μετατοπίζει την εστίαση από το άτομο στο κοινωνικό περιβάλλον, υποστηρίζοντας ότι οι περιορισμοί που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία απορρέουν σε μεγάλο βαθμό από κοινωνικά εμπόδια, θεσμικές πρακτικές και δομές αποκλεισμού (Berghs et al. 2019). Σε αυτό η αναπηρία δεν ταυτίζεται με τη διαφορετικότητα του ατόμου, αλλά με τις κοινωνικές συνθήκες που περιορίζουν τη συμπερίληψη και την ισότιμη πρόσβαση (Jackson 2018). Το μοντέλο αυτό έχει επηρεάσει σημαντικά τον σύγχρονο λόγο περί αναπηρίας, δικαιωμάτων και κοινωνικής συμμετοχής, συμβάλλοντας στην εδραίωση πολιτικών και στρατηγικών συμπερίληψης καθώς και στην προώθηση του *καθολικού σχεδιασμού* ως βασικής προϋπόθεσης για την άρση των κοινωνικών αποκλεισμών (Lawson & Beckett 2021).

Η βιβλιογραφία επισημαίνει, ωστόσο, ότι η κατανόηση της αναπηρίας δεν εξαντλείται σε μια απλή δυϊκή διάκριση. Στον δημόσιο λόγο παρεμβαίνουν πολλαπλά και συχνά αλληλοεπικαλυπτόμενα ερμηνευτικά σχήματα, όπως το φιλανθρωπικό μοντέλο, το οποίο προσεγγίζει την αναπηρία ως τραγωδία που χρήζει ελέους, ή το ηθικό μοντέλο, τα οποία περιπλέκουν την ιδεολογική χαρτογράφηση (Retief & Letšosa 2018). Ως αποτέλεσμα, στον δημόσιο λόγο συναντώνται συχνά υβριδικές μορφές λόγου, στις οποίες συνυπάρχουν στο ίδιο κείμενο ιατρικοί όροι, φιλανθρωπικές αναφορές και δικαιωματικές διεκδικήσεις. Η συνύπαρξη αυτή οδηγεί στη διαμόρφωση σύνθετων και συχνά αντιφατικών αναπαραστάσεων της αναπηρίας, οι οποίες δεν μπορούν να καταταχθούν μονοσήμαντα σε ένα μόνο ερμηνευτικό πλαίσιο (Grue 2016).

Σημαντικά εμπειρικά δεδομένα για τον τρόπο με τον οποίο αναπαρίσταται η αναπηρία στον δημόσιο λόγο προκύπτουν από μελέτες ανάλυσης των μέσων ενημέρωσης. Το άρθρο των Keller et al. (1990), βασισμένο σε ανάλυση της κάλυψης της αναπηρίας σε αμερικανικές εφημερίδες, δείχνει ότι τα άτομα με αναπηρία παρουσιάζονται συχνά μέσα από πλαίσια που δίνουν έμφαση στη φροντίδα, στην ανάγκη υποστήριξης και στην εξάρτηση από άλλους. Οι συγγραφείς καταγράφουν περιορισμένη παρουσία αναφορών στην αυτονομία, στην κοινωνική δράση και στη συμμετοχή των ίδιων των ατόμων ως ενεργών υποκειμένων στον δημόσιο χώρο. Παράλληλα, η σύγχρονη έρευνα αναδεικνύει τον λεγόμενο «καλοπροαίρετο μισαναπηρισμό» (*benevolent ableism*), σύμφωνα με τον οποίο τα άτομα με αναπηρία παρουσιάζονται συχνά είτε μέσα από λόγους οίκτου και εξάρτησης είτε μέσα από αφηγήσεις «ηρωικής υπερπροσπάθειας» (*inspiration porn*), που αγνοούν την καθημερινή τους πραγματικότητα ως πολιτών (Nario-Redmond 2019). Ο Ellis (2016) επιβεβαιώνει ότι τέτοιες αναπαραστάσεις, αν και φαινομενικά θετικές, περιορίζουν τη δημόσια ορατότητα της αναπηρίας ως μορφής κοινωνικής διαφορετικότητας που συνδέεται με δικαιώματα και ενεργή συμμετοχή, παγιώνοντας την εικόνα του ανάπηρου ατόμου ως παθητικού δέκτη βοήθειας.

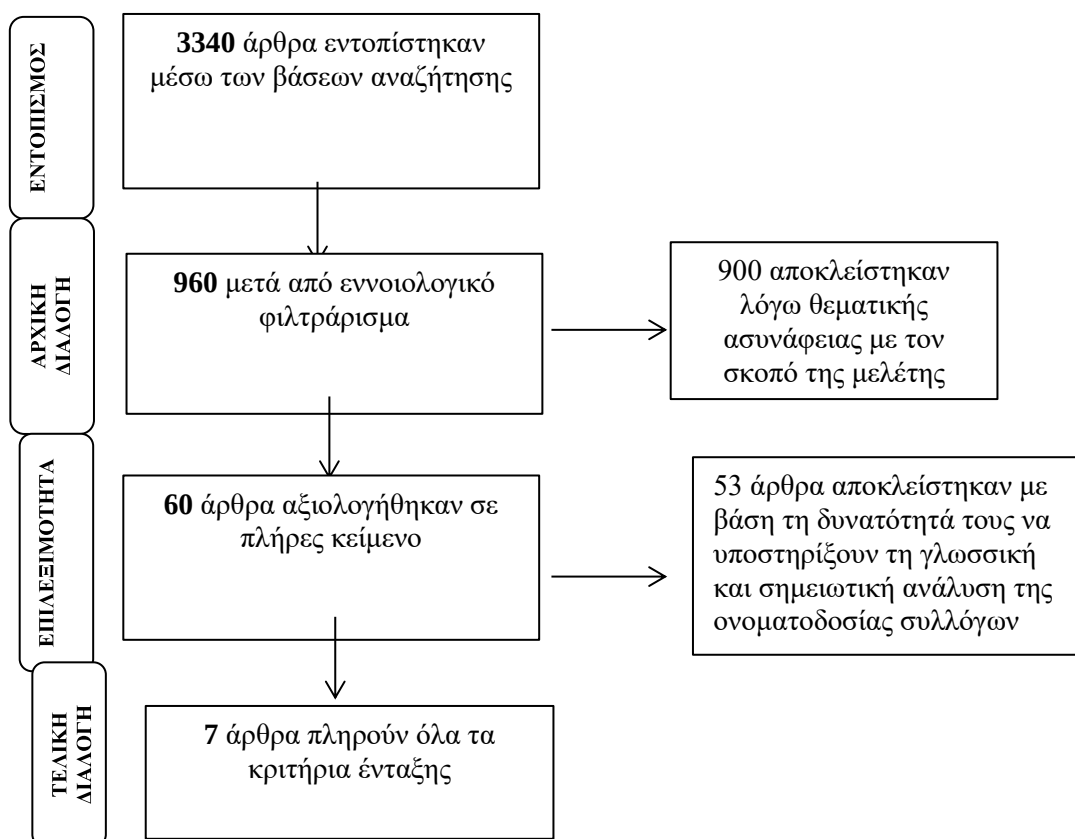
Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, οι ονομασίες των συλλογικών φορέων αντιμετωπίζονται ως συμπυκνωμένες μορφές λόγου, μέσω των οποίων μπορούν να ενεργοποιούνται, έμμεσα ή άμεσα, διαφορετικοί λόγοι και ερμηνευτικά πλαίσια περί αναπηρίας. Με τον τρόπο αυτό, η ανάλυση των ονομάτων επιτρέπει τη σύνδεση συγκεκριμένων γλωσσικών επιλογών με ευρύτερες κοινωνικές αναπαραστάσεις της αναπηρίας, παρέχοντας το θεωρητικό υπόβαθρο για τη θεματική ανάλυση που ακολουθεί.

3. Μεθοδολογία

Η παρούσα μελέτη υιοθετεί ποιοτική ερευνητική προσέγγιση και βασίζεται στη θεματική ανάλυση των ονομάτων συλλόγων και σωματείων ΑμεΑ στην Ελλάδα. Η ανάλυση εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο οι γλωσσικές επιλογές που εμφανίζονται στις ονομασίες των φορέων ενεργοποιούν συγκεκριμένα σημασιολογικά και ιδεολογικά μοτίβα λόγου περί αναπηρίας. Για τη θεωρητική τεκμηρίωση των αναλυτικών αξόνων της μελέτης πραγματοποιήθηκε επίσης στοχευμένη συστηματική αναζήτηση της σχετικής βιβλιογραφίας.

Η βιβλιογραφική αναζήτηση πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με τις γενικές αρχές των κατευθυντήριων οδηγιών PRISMA (Moher et al. 2009, Page et al. 2021), προσαρμοσμένων στον θεωρητικό χαρακτήρα της παρούσας μελέτης. Οι αναζητήσεις διεξήχθησαν στις βάσεις Scopus, OpenAlex και Google Scholar με χρονικό περιορισμό δημοσιεύσεων από το 2000 έως το 2025. Χρησιμοποιήθηκαν τρεις βασικοί άξονες λέξεων-κλειδιών που αντιστοιχούν στα θεωρητικά πεδία της έρευνας και αφορούν τον λόγο και τη γλώσσα, την ονοματοδοσία και τη συλλογική ταυτότητα, καθώς και τον λόγο περί αναπηρίας. Μετά την αφαίρεση διπλότυπων εγγράφων και τον αρχικό έλεγχο τίτλων και περιλήψεων ως προς τη θεματική συνάφεια, επιλέχθηκαν άρθρα που συμβάλλουν άμεσα στη γλωσσική και σημειωτική ανάλυση της αναπηρίας, της ονοματοδοσίας και της συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας. Από το σύνολο των εντοπισμένων εργασιών, επτά άρθρα κρίθηκαν ως τα πλέον κατάλληλα για την υποστήριξη των θεωρητικών αξόνων που παρουσιάζονται στις ενότητες 2.1–2.3. Η διαδικασία επιλογής των πηγών αποτυπώνεται συνοπτικά στο διάγραμμα PRISMA της Εικόνας 1.

Εικόνα 1. Στρατηγική αναζήτησης και αποκλεισμός μελετών (Page et al. 2021)

Το εμπειρικό υλικό της μελέτης αποτελείται από 204 ονομασίες συλλόγων και σωματείων ΑμεΑ που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα. Τα ονόματα συλλέχθηκαν από δημόσια διαθέσιμες πηγές, όπως επίσημους καταλόγους συλλόγων, ιστοσελίδες οργανισμών και διαδικτυακές βάσεις δεδομένων συλλογικών φορέων. Η επιλογή περιορίστηκε σε φορείς που αυτοπροσδιορίζονται ρητά ως σύλλογοι ή σωματεία που σχετίζονται με την αναπηρία ή την υποστήριξη ατόμων με αναπηρία. Οι ονομασίες καταγράφηκαν αυτούσιες και συγκεντρώθηκαν σε ενιαίο σώμα δεδομένων, το οποίο αποτέλεσε το αντικείμενο της γλωσσικής και σημειωτικής ανάλυσης.

Για την ανάλυση του υλικού εφαρμόστηκε ποιοτική θεματική ανάλυση (Braun & Clarke 2006, Terry et al. 2017). Η μέθοδος αυτή επιτρέπει τον εντοπισμό επαναλαμβανόμενων μοτίβων νοήματος μέσα σε ένα σύνολο δεδομένων, χωρίς να περιορίζεται σε απλή ποσοτική καταμέτρηση λέξεων.

Τα ονόματα αντιμετωπίστηκαν ως αυτόνομες γλωσσικές και σημειωτικές μονάδες. Η ανάλυση επικεντρώθηκε στις λεξιλογικές επιλογές που εμφανίζονται στις ονομασίες, στις σημασιολογικές αποχρώσεις που ενεργοποιούν και στις ευρύτερες πολιτισμικές και ιδεολογικές αναπαραστάσεις της αναπηρίας που αναδύονται μέσα από τη χρήση συγκεκριμένων γλωσσικών μορφών.

Η διαδικασία της θεματικής ανάλυσης περιλάμβανε διαδοχικά στάδια εξοικείωσης με τα δεδομένα, αρχικής κωδικοποίησης των ονομάτων, ομαδοποίησης των κωδίκων σε ευρύτερες θεματικές κατηγορίες και ερμηνείας των κατηγοριών σε σχέση με το θεωρητικό πλαίσιο της μελέτης και τους λόγους περί αναπηρίας που αναδεικνύονται στη σχετική βιβλιογραφία.

Η βιβλιογραφική αναζήτηση παρείχε τους εννοιολογικούς άξονες για την ερμηνεία των δεδομένων, ενώ η θεματική ανάλυση επέτρεψε την εφαρμογή αυτών των αξόνων στο εμπειρικό υλικό των ονομάτων. Με τον τρόπο αυτό, οι γλωσσικές επιλογές που εμφανίζονται στις ονομασίες των συλλόγων εξετάζονται ως ενδείξεις ευρύτερων λόγων περί αναπηρίας, συνδέοντας τη μικροανάλυση των λεξιλογικών μορφών με τις κοινωνικές αναπαραστάσεις της αναπηρίας που έχουν αναδειχθεί στη σχετική βιβλιογραφία.

4. Αποτελέσματα

4.1. Συστηματική ανασκόπηση

Ο Πίνακας 1 παρουσιάζει συνοπτικά τα βασικά άρθρα που αξιοποιήθηκαν για τη συγκρότηση του θεωρητικού πλαισίου της μελέτης.

Πίνακας 1. Αποτελέσματα συστηματικής ανασκόπησης

Μελέτη	Αντικείμενο /Σκοπός	Κύρια ευρήματα σχετιζόμενα με λόγο & ονοματοδοσία	Αναλυτική συμβολή στην ανάλυση ονομάτων συλλόγων ΑμεΑ
Galvin (2003)	Γλώσσα & συγκρότηση ταυτότητας	Η ταυτότητα της αναπηρίας κατασκευάζεται μέσα από λόγους που παράγουν περιθωριοποίηση ή αντίσταση	Υποστηρίζει την ερμηνεία των ονομάτων ως μηχανισμών ταυτότητας (π.χ. ενδυνάμωση vs στιγματισμός)
Grue (2011)	Ανάλυση λόγου & αναπηρία	Η αναπηρία συγκροτείται ως κοινωνική κατηγορία μέσω λόγου. Τα γλωσσικά σχήματα δεν περιγράφουν απλώς, αλλά πλαισιώνουν την αναπηρία μέσα σε συγκεκριμένα ερμηνευτικά μοντέλα (ιατρικό, κοινωνικό κ.ά.)	Νομιμοποιεί τη μελέτη των ονομάτων ως λόγο. Επιτρέπει την ερμηνεία των ονομάτων ως φορέων κοινωνικών και ιδεολογικών πλαισίων για την αναπηρία

Bachke (2012)	Ονοματοδοσία & όροι αναπηρίας	Οι αλλαγές στους όρους δεν είναι ουδέτερες, αλλά συνδέονται με ιδεολογικές και κοινωνικές μετατοπίσεις στον λόγο περί αναπηρίας	Επιτρέπει την ανάλυση των λεξιλογικών επιλογών στα ονόματα (π.χ. <i>αναπηρία</i> , <i>διαφορετικότητα</i> , <i>ειδικές ανάγκες</i>) ως ιδεολογικά φορτισμένων
Dunn & Andrews (2015)	Γλωσσικές επιλογές & ταυτότητα	Η επιλογή γλώσσας για τα άτομα (person-first) ή την ταυτότητα (identity-first) αντανακλά διαφορετικές αντιλήψεις για την αναπηρία και την ταυτότητα	Παρέχει εργαλείο για τη σημασιολογική ανάλυση ονομάτων που τονίζουν το άτομο έναντι της αναπηρίας ή το αντίστροφο
Stamou et al. (2016)	Κριτική Ανάλυση Λόγου, αναπηρία & οικογένεια	Διαφορετικές ομάδες (άτομα με αναπηρία, γονείς) παράγουν διαφορετικές αναπαραστάσεις της αναπηρίας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, με έμφαση είτε στην αυτονομία είτε στη φροντίδα	Υποστηρίζει τη διάκριση ονομάτων που αντανακλούν λόγο αυτοπροσδιορισμού έναντι λόγου γονεϊκής εκπροσώπησης ή προστασίας
Leshota & Sefotho (2020)	Ονοματοδοσία & εναλλακτικές σημασιοδοτήσεις	Όροι όπως <i>differently abled</i> (διαφορετικά ικανοί) αναπλαισιώνουν την αναπηρία με θετικό ή εξουδετερωτικό τρόπο, χωρίς να είναι ιδεολογικά ουδέτεροι	Υποστηρίζει την ανάλυση ονομάτων που αποφεύγουν τον όρο «αναπηρία» και υιοθετούν ενδυναμωτική ή εξωραϊστική γλώσσα
Wolff (2025)	Πολιτική της ονοματοδοσίας & αναπηρικός ακτιβισμός	Η ονοματοδοσία λειτουργεί ως πεδίο διαπραγμάτευσης εξουσίας, ειδικά όταν συνδέεται με ειδικούς, οργανώσεις και εκπροσώπηση	Θεμελιώνει την ανάλυση των ονομάτων συλλόγων ως πράξεων πολιτικού και συμβολικού λόγου στον δημόσιο χώρο

4.2. Ποιοτική ανάλυση

4.2.1. Σκοπός και αναλυτικό πλαίσιο

Σκοπός της ποιοτικής ανάλυσης είναι να διερευνηθεί πώς η ονοματοδοσία των συλλόγων ΑμεΑ στην Ελλάδα συγκροτεί, αναπαράγει ή αμφισβητεί κυρίαρχους λόγους για την αναπηρία. Η ανάλυση εστιάζει στη γλώσσα ως σημειωτικό και ιδεολογικό μηχανισμό συγκρότησης ταυτότητας και κοινωνικής θέσης, σε πλήρη αντιστοιχία με τα ευρήματα της συστηματικής ανασκόπησης (Galvin 2003, Grue 2011, Bachke 2012, Dunn & Andrews 2015, Stamou et al. 2016, Leshota & Sefotho 2020, Wolff 2025).

Το αναλυτικό πλαίσιο συνδυάζει:

α) Στοιχεία Κριτικής Ανάλυσης Λόγου της προσέγγισης του Φουκώ, όπου η ονοματοδοσία νοείται ως πρακτική εξουσίας και γνώσης,

β) Βασικές αρχές της σημειωτικής (Chandler 2017), με έμφαση στη σχέση σημαίνοντος και σημαινομένου, στις δυαδικές αντιθέσεις και στη φυσικοποίηση των νοημάτων.

Το υλικό ανάλυσης αποτελείται από τα ονόματα συλλόγων ΑμεΑ στην Ελλάδα. Δεν αναλύονται οι πρακτικές των συλλόγων, αλλά αποκλειστικά το γλωσσικό και συμβολικό φορτίο της ονομασίας τους.

4.2.2. Γενικά μοτίβα ονοματοδοσίας

Η πρώτη ανάγνωση του υλικού αποκαλύπτει την επανάληψη συγκεκριμένων λεξιλογικών σχημάτων, τα οποία συγκροτούν σταθερά μοτίβα νοηματοδότησης της αναπηρίας. Πρώτον, κυριαρχεί η χρήση όρων όπως *ΑμεΑ*, *άτομα με αναπηρία* και, σε ορισμένες

περιπτώσεις, άτομα με ειδικές ανάγκες, συχνά σε θεσμικό, διοικητικό ή γραφειοκρατικό ύψος, όπως στις ονομασίες *Σωματείο Ατόμων με Αναπηρία...* ή *Νομαρχιακός Σύλλογος ΑμεΑ...* Η επιλογή αυτή συνάδει με την προσωποκεντρική γλώσσα, όπως περιγράφεται από τους Dunn & Andrews (2015), και ευθυγραμμίζεται με το διοικητικό λεξιλόγιο του κράτους και των επίσημων πολιτικών για την αναπηρία. Ωστόσο, η φαινομενική ουδετερότητα αυτών των όρων δεν σημαίνει ότι είναι όντως ιδεολογικά ουδέτεροι. Αντίθετα, η επαναληπτική χρήση τους μέσα σε θεσμικά συμφραζόμενα μπορεί να φυσικοποιεί συγκεκριμένες ιεραρχίες, στο μέτρο που παρουσιάζει την αναπηρία κυρίως ως διοικητική κατηγορία διαχείρισης και όχι ως πεδίο ταυτότητας, εμπειρίας ή διεκδίκησης. Με άλλα λόγια, το ίδιο το όνομα τοποθετεί συχνά το υποκείμενο πρώτα ως αντικείμενο ταξινόμησης από τον θεσμό και δευτερευόντως ως φορέα φωνής. Από αυτή την άποψη, η γλωσσική επιλογή δεν είναι απλώς περιγραφική, αλλά οργανώνει μια σχέση ανάμεσα σε εκείνον που ονομάζει και σε εκείνον που ονομάζεται, όπου ο θεσμικός λόγος διατηρεί συμβολική προτεραιότητα (Galvin 2003, Grue 2011).

Δεύτερον, παρατηρείται εκτεταμένη χρήση συναισθηματικά φορτισμένων αφηρημένων ουσιαστικών, όπως *Ελπίδα, Αγάπη, Στοργή, Φως, Αγκαλιά και Ζωή*. Σε σημειωτικό επίπεδο, οι όροι αυτοί λειτουργούν ως μεταφορικοί δείκτες φροντίδας, τρυφερότητας και ηθικής ευαισθησίας. Παράλληλα, όμως, μετατοπίζουν το κέντρο βάρους από τα δικαιώματα, την αυτοδιάθεση ή την κοινωνική συμμετοχή προς ένα λεξιλόγιο συγκίνησης και προστασίας. Έτσι, η αναπηρία τείνει να πλαισιώνεται όχι ως κοινωνική θέση ή συλλογική ταυτότητα, αλλά ως κατάσταση που προκαλεί συμπόνια και ενεργοποιεί καθήκον φροντίδας εκ μέρους τρίτων. Με αυτόν τον τρόπο, τα «καλά ονόματα» δεν αίρουν κατ' ανάγκην τον στιγματισμό, αλλά μπορούν να τον αναπλαισιώνουν σε ηπιότερη και κοινωνικά αποδεκτή μορφή. Αυτό είναι το σημείο στο οποίο το μοτίβο αυτό συνδέεται με όσα συζητούν οι Leshota & Sefotho (2020): ακόμη και όταν η ονομασία αποφεύγει ανοιχτά μειωτικούς ή σκληρούς όρους, μπορεί να αναπαράγει έμμεσα μια σχέση ανισότητας, εφόσον το υποκείμενο της αναπηρίας νοείται κυρίως ως αποδέκτης καλοσύνης, στοργής ή προστασίας και όχι ως ισότιμος κοινωνικός δρών. Η πατερναλιστική διάσταση, επομένως, δεν βρίσκεται μόνο στο περιεχόμενο των λέξεων, αλλά και στο είδος της σχέσης που αυτές προϋποθέτουν.

Τρίτον, εμφανίζεται έντονα η γονεϊκή και οικογενειακή θέση μέσα από ονομασίες όπως *Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων...* Στις περιπτώσεις αυτές, η αναπηρία δεν προβάλλεται πρωτίστως ως αυτοτελής συλλογική ταυτότητα των ίδιων των ατόμων με αναπηρία, αλλά ως πεδίο εκπροσώπησης από τρίτους, συνήθως από την οικογένεια. Η γλωσσική αυτή επιλογή μετατοπίζει τη δημόσια φωνή από το ίδιο το υποκείμενο προς τους φροντιστές του και, συνεπώς, προϋποθέτει μια σχέση μεσολάβησης. Το μοτίβο αυτό ευθυγραμμίζεται με τα ευρήματα των Stamou et al. (2016), σύμφωνα με τα οποία ο λόγος περί αναπηρίας συχνά αρθρώνεται όχι από τα ίδια τα άτομα με αναπηρία, αλλά από οικογενειακούς ή φροντιστικούς φορείς, γεγονός που επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο συγκροτείται δημόσια η ταυτότητα της αναπηρίας.

Τέλος, σε μικρότερο αλλά θεωρητικά κρίσιμο βαθμό, εντοπίζονται ονομασίες που δηλώνουν δικαιωματικό, συμμετοχικό ή πολιτικό προσανατολισμό, όπως *Δικαίωμα, Αυτοεκπροσώπηση και Έχουμε δικαίωμα*. Σε αντίθεση με τις προηγούμενες κατηγορίες, εδώ η ονοματοδοσία δεν οργανώνεται γύρω από τη φροντίδα ή τη διοικητική ταξινόμηση, αλλά γύρω από τη φωνή, τη διεκδίκηση και τη συλλογική παρουσία στον δημόσιο χώρο. Οι περιπτώσεις αυτές είναι ιδιαίτερα σημαντικές, επειδή μετατοπίζουν την αναπηρία από τη θέση του αντικειμένου μέριμνας στη θέση του πολιτικού υποκειμένου. Από αυτή την άποψη, μπορούν να ερμηνευθούν ως μορφές λόγου που αμφισβητούν την κυριαρχία της επαγγελματικής, θεσμικής ή φιλανθρωπικής αυθεντίας και συνδέονται με αυτό που η

Wolff (2025) περιγράφει ως ανάδυση γνώσης και νομιμοποίησης βασισμένης στη βιωμένη εμπειρία.

4.2.3. Σημειωτική και ερμηνεία κατά Φουκώ

Από σημειωτική σκοπιά, τα ονόματα των συλλόγων λειτουργούν ως συμπυκνωμένα σημεία λόγου, στα οποία το σημαίνουν δεν περιγράφει απλώς, αλλά συμβάλλει ενεργά στην παραγωγή κοινωνικής πραγματικότητας. Σύμφωνα με τον Chandler (2017), η επαναληπτικότητα ενός σημείου οδηγεί στη φυσικοποίηση του, δηλαδή στην εμφάνισή του ως αυτονόητης και αδιαμφισβήτητης κατηγορίας. Η σχεδόν καθολική χρήση όρων όπως *αναπηρία* ή *ειδικές ανάγκες* στις ονομασίες των συλλόγων συμβάλλει στη σταθεροποίηση συγκεκριμένων πλαισίων κατανόησης της αναπηρίας. Με αυτόν τον τρόπο, η αναπηρία τείνει να παρουσιάζεται κυρίως ως διοικητική ή ιατρική κατηγορία ταξινόμησης, ενώ λιγότερο ορατές παραμένουν εναλλακτικές σημασιοδοτήσεις που προκύπτουν από το κοινωνικό ή δικαιωματικό μοντέλο της αναπηρίας, όπου το άτομο εμφανίζεται ως φορέας δικαιωμάτων, πολιτικής συμμετοχής και συλλογικής ταυτότητας.

Με όρους του Φουκώ, η ονοματοδοσία μπορεί να ιδωθεί ως τεχνολογία υποκειμενοποίησης, δηλαδή ως διαδικασία μέσω της οποίας τα άτομα εντάσσονται σε συγκεκριμένες κατηγορίες γνώσης και εξουσίας. Οι σύλλογοι που υιοθετούν φιλανθρωπικό ή ιατροκοιμημένο λεξιλόγιο εγγράφονται σε καθεστώτα λόγου όπου τα άτομα με αναπηρία συγκροτούνται κυρίως ως αποδέκτες φροντίδας, προστασίας ή αποκατάστασης. Αντίθετα, ονομασίες που περιλαμβάνουν όρους όπως *Δικαίωμα*, *Αυτοεκπροσώπηση* ή *Έχουμε Δικαίωμα* μετατοπίζουν το επίκεντρο από τη φροντίδα προς τη συλλογική διεκδίκηση και την ενεργή συμμετοχή στον δημόσιο χώρο. Στις περιπτώσεις αυτές, η ονοματοδοσία λειτουργεί ως μορφή άρθρωσης εμπειρικής γνώσης που προκύπτει από τη βιωμένη εμπειρία της αναπηρίας και αμφισβητεί την αποκλειστική αυθεντία του επαγγελματικού ή ιατρικού λόγου. Με αυτή την έννοια, οι δικαιωματικές ονομασίες μπορούν να ερμηνευθούν ως μορφές ανάδυσης «υποδεέστερων γνώσεων» (subjugated knowledges) κατά τον Φουκώ, δηλαδή γνώσεων που προέρχονται από τις εμπειρίες των ίδιων των υποκειμένων και διεκδικούν ορατότητα απέναντι στα κυρίαρχα καθεστώτα λόγου.

Η συνύπαρξη αυτών των διαφορετικών μορφών ονοματοδοσίας δείχνει ότι οι λόγοι περί αναπηρίας δεν εμφανίζονται ως διακριτά και αμοιβαία αποκλειόμενα μοντέλα, αλλά ως ετερογενές πεδίο, στο οποίο συνυπάρχουν και συχνά αλληλοεπικαλύπτονται ιατρικές, φιλανθρωπικές και δικαιωματικές σημασιοδοτήσεις.

4.2.4. Πίνακας κωδικοποίησης

Ο Πίνακας 2 συνοψίζει τους βασικούς θεματικούς κώδικες, τους αντίστοιχους λόγους περί αναπηρίας και ενδεικτικά παραδείγματα από το σώμα δεδομένων. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι δεν αντικαθιστά την αναλυτική ερμηνεία των δεδομένων, αλλά συνοψίζει τους βασικούς θεματικούς κώδικες που προέκυψαν από την ποιοτική ανάλυση, τη σύνδεσή τους με ευρύτερους λόγους περί αναπηρίας και αντιπροσωπευτικά παραδείγματα από το σώμα των ονομασιών. Ιδιαίτερη σημασία έχει ότι αρκετές ονομασίες εμφανίζουν υβριδικό χαρακτήρα, συνδυάζοντας στοιχεία από περισσότερους του ενός λόγους.

Πίνακας 1. Κωδικοποίηση

Θεματικό μοτίβο-κώδικας	Συνδεδεμένος λόγος/μοντέλο περί αναπηρίας	Γλωσσικοί δείκτες	Ερμηνευτική λειτουργία	Ενδεικτικά παραδείγματα
Θεσμική-διοικητική κατηγοριοποίηση	Θεσμικός/διοικητικός λόγος, συχνά συμβατός με προσωπο-κεντρική γλώσσα	<i>ΑμεΑ, άτομα με αναπηρία, σωματείο, νομαρχιακός, περιφερειακή ομοσπονδία</i>	Η αναπηρία εμφανίζεται ως κατηγορία διοικητικής αναγνώρισης και συλλογικής ταξινόμησης	<i>ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ Ν. ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ, Νομαρχιακός Σύνλογος ΑμεΑ Κέρκυρας, Περιφερειακή Ομοσπονδία ΑμεΑ Στερεάς Ελλάδας</i>
Ιατροκοιτητική/διαγνωστική ονοματοδοσία	Ιατρικός λόγος	<i>νοητική υστέρηση, νευρο-αναπτυξιακές διαταραχές, αυτισμός, Asperger, ΔΑΦ, αποκατάσταση, ειδική αγωγή</i>	Το άτομο με αναπηρία προσεγγίζεται μέσω διάγνωσης, κλινικής κατηγορίας ή θεραπευτικού πλαισίου	<i>Σύνλογος Ατόμων με Νοητική Υστέρηση Νομού Φωκίδας, Σωματείο Γονέων και Συγγενών Παιδιών με Αυτισμό και Asperger Ν. Κορινθίας «ΦΑΣΜΑ», ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ...</i>
Φροντίδα/προστασία/φιланθρωπία	Φιλανθρωπικός ή πατερναλιστικός λόγος	<i>μέριμνα, προστασία, στήριξη, αγκαλιά, στοργή, ελπίδα, ζωή, ειδικώς φιλανθρωπικό</i>	Η αναπηρία πλαισιώνεται ως πεδίο ανάγκης, προστασίας και ηθικής ευαισθησίας	<i>Ο Σύνλογος Μεριμνας ΑμεΑ Νοητικής Υστέρησης Νομού Ροδόπης, Η ΑΝΟΙΧΤΗ ΑΓΚΑΛΙΑ, Σωματείο Ειδικής Αγωγής και Προστασίας ΑμεΑ «Η ΖΩΗ», Εστία Σωματείο Ειδικώς Φιλανθρωπικό</i>
Οικογενειακή-μεσολαβημένη εκπροσώπηση	Οικογενειακός-φροντιστικός λόγος	<i>γονέων, κηδεμόνων, φίλων, συγγενών</i>	Η δημόσια φωνή για την αναπηρία αρθρώνεται μέσω τρίτων και όχι πρωτίστως από τα ίδια τα υποκείμενα	<i>Σύνλογος Γονέων και Κηδεμόνων ΑμεΑ Ν. Χίου, Πειραϊκή Ένωση Γονέων Κηδεμόνων & Φίλων Ατόμων με Αναπηρία, Σύνλογος Γονέων και Φίλων Αυτιστικών</i>

				<i>Ατόμων Βορείου Ελλάδας</i>
Κοινωνική ένταξη/συμμετοχή	Κοινωνικό μοντέλο αναπηρίας	<i>ένταξη, συνύπαρξη, όλοι μαζί, μαζί μπορούμε, συμπράττω</i>	Η έμφαση μετατοπίζεται από το έλλειμμα στη συμμετοχή, στη συνύπαρξη και στην άρση του αποκλεισμού	<i>Συνύπαρξη ΑμεΑ Πολίτη, Σύλλογος ΑμεΑ «Μαζί Μπορούμε», Συμπράττω Σύλλογος ΑμεΑ, Σύλλογος «ΟΛΟΙ ΜΑΖΙ»</i>
Δικαιωματικός/πολιτικός λόγος	Δικαιωματικό μοντέλο, χειραφετητικός λόγος	<i>δικαίωμα, δικαιώματα, ισότητα, πολίτες, αυτό-εκπροσώπηση</i>	Το άτομο με αναπηρία προβάλλεται ως φορέας δικαιωμάτων, λόγου και πολιτικής διεκδίκησης	<i>Σωματείο «Έχουμε δικαίωμα», Ένωση Προστασίας της Ισότητας και των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Αναπηρία «ΥΠΕΡΙΩΝ», Ένωση για τα Δικαιώματα Ατόμων του Αυτιστικού Φάσματος, Αυτοεκπροσώπηση Σύλλογος ΑμεΑ, ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΝΑΠΗΡΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ</i>
Θετικός αναπροσδιορισμός-συμβολική ενδυνάμωση	Επιβεβαιωτικός ή εξωραϊστικός λόγος	<i>Αζίζω, Βηματίζω, Ανθίζω, Άλμα, Κοιτάω Μπροστά, Νικητές Ζωής, Το Μέλλον</i>	Η αναπηρία αναπλαισιώνεται μέσω αισιόδοξου, κινητικού ή ενδυναμωτικού λεξιλογίου.	<i>Αζίζω, Βηματίζω, Ανθίζω, Άλμα, Κοιτάω Μπροστά, Νικητές Ζωής</i>
Υβριδικές ονομασίες	Συνύπαρξη ιατρικού, φιλανθρωπικού, οικογενειακού, κοινωνικού ή δικαιωματικού λόγου	<i>Συνδυασμοί: γονέων/κηδεμόνων + δικαίωμα, στήριξη + δικαιώματα, ΑμεΑ + γονέων & φίλων + συμβολικό όνομα</i>	Επικάλυψη διαφορετικών μοντέλων και μεταβατική φύση του λόγου περί αναπηρίας	<i>Σύλλογος Στήριξης ΑμεΑ & ΑμεΕΕΑ Κυκλάδων «Δικαίωμα», Σωματείο Γονέων, Κηδεμόνων και Φίλων Ατόμων με Αναπηρία «Δικαίωμα στη Ζωή», Σύλλογος Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες, Γονέων & Φίλων «ΗΛΙΑΧΤΙΔΑ», ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ – ΓΟΝΕΩΝ & ΦΙΛΩΝ ...</i>

5. Συζήτηση και συμπεράσματα

Η συστηματική ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας έδειξε ότι η αναπηρία δεν αποτελεί ουδέτερη ή αυτονόητη κατηγορία, αλλά συγκροτείται και σταθεροποιείται μέσα από γλωσσικές και θεσμικές πρακτικές. Η γλώσσα αντιμετωπίζεται ως κοινωνική πρακτική που δεν περιγράφει απλώς κοινωνικές ομάδες, αλλά συμμετέχει ενεργά στη συγκρότηση ταυτοτήτων, ορίων κανονικότητας και σχέσεων εξουσίας (Flowerdew & Richardson 2017). Στο πλαίσιο αυτό, οι πρακτικές ονοματοδοσίας οργανώσεων και συλλογικών φορέων αποκτούν ιδιαίτερη σημασία, καθώς αποτελούν συμπυκνωμένες μορφές λόγου μέσα από τις οποίες παράγονται και αναπαράγονται συγκεκριμένες σημασιοδοτήσεις της αναπηρίας.

Η ποιοτική ανάλυση των ονομασιών συλλόγων και σωματείων ΑμεΑ στην Ελλάδα επιβεβαίωσε ότι οι λεξιλογικές επιλογές που εμφανίζονται στα ονόματα των οργανώσεων λειτουργούν ως δείκτες διαφορετικών τρόπων κατανόησης της αναπηρίας. Οι ονομασίες δεν αποτελούν απλώς διοικητικούς τίτλους οργανώσεων, αλλά συγκροτούν συμβολικά πλαίσια μέσα από τα οποία αποδίδονται ρόλοι, σχέσεις και μορφές εκπροσώπησης στα άτομα με αναπηρία. Στο σώμα δεδομένων της παρούσας μελέτης παρατηρείται ότι διαφορετικές λεξιλογικές επιλογές, όπως η χρήση όρων φροντίδας, η αναφορά στην οικογένεια, η χρήση προσωποκεντρικής γλώσσας ή η υιοθέτηση λεξιλογίου δικαιωμάτων, συγκροτούν διαφορετικές σημασιολογικές πλαισιώσεις της αναπηρίας.

Ένα από τα πιο εμφανή ευρήματα της ανάλυσης είναι η έντονη παρουσία λεξιλογίου φροντίδας, προστασίας και μέριμνας. Ονομασίες όπως *Σύλλογος Μέριμνας ΑμεΑ Νοητικής Υστέρησης Νομού Ροδόπης*, *Η Ανοιχτή Αγκαλιά*, *Σωματείο Ειδικής Αγωγής και Προστασίας ΑμεΑ «Η Ζωή»* ή *Σύλλογος Φίλων ΑμεΑ «Στοργή»* πλαισιώνουν την αναπηρία μέσα από ένα σημασιολογικό πεδίο που δίνει έμφαση στην προστασία, την υποστήριξη και τη φροντίδα. Σε αυτές τις περιπτώσεις, τα άτομα με αναπηρία εμφανίζονται κυρίως ως αποδέκτες υποστήριξης και κοινωνικής μέριμνας. Η τάση αυτή αντιστοιχεί σε ευρήματα της διεθνούς βιβλιογραφίας, σύμφωνα με τα οποία η αναπηρία συχνά αναπαρίσταται μέσα από λόγους ευαλωτότητας και εξάρτησης, ακόμη και όταν οι προθέσεις είναι υποστηρικτικές (Nario-Redmond 2019). Όπως επισημαίνει ο Galvin (2003), τέτοιες μορφές λόγου δεν είναι ιδεολογικά ουδέτερες, αλλά μπορούν να συμβάλουν στη σταδιακή εδραίωση της αντίληψης ότι τα άτομα με αναπηρία αποτελούν πρωτίστως αντικείμενα φροντίδας.

Ένα δεύτερο σημαντικό μοτίβο που αναδείχθηκε από την ανάλυση αφορά την έντονη παρουσία της οικογενειακής ή γονεϊκής εκπροσώπησης στις ονομασίες των συλλόγων. Στο δείγμα των οργανώσεων εμφανίζεται μεγάλος αριθμός ονομάτων που περιλαμβάνουν όρους όπως *γονέων*, *κηδεμόνων* ή *φίλων*, όπως για παράδειγμα *Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων ΑμεΑ Ν. Χίου*, *Σύλλογος Γονέων και Φίλων Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες Ν. Σερρών* ή *Πειραική Ένωση Γονέων Κηδεμόνων και Φίλων Ατόμων με Αναπηρία*. Οι ονομασίες αυτές υποδηλώνουν ότι η συλλογική εκπροσώπηση της αναπηρίας αρθρώνεται συχνά μέσω οικογενειακών ή φροντιστικών υποκειμένων και όχι πρωτίστως από τα ίδια τα άτομα με αναπηρία. Το εύρημα αυτό ευθυγραμμίζεται με την ανάλυση των Stamou et al. (2016), σύμφωνα με την οποία οι λόγοι περί αναπηρίας διαφοροποιούνται ανάλογα με το ποιος μιλά και ποια υποκείμενα κατέχουν συμβολική ισχύ στον δημόσιο λόγο.

Παράλληλα με αυτές τις ονομασίες εμφανίζονται και ονόματα που δίνουν έμφαση σε δικαιώματα, ισότητα και αυτοεκπροσώπηση. Παραδείγματα αποτελούν ονομασίες όπως *Σωματείο «Έχουμε δικαίωμα»*, *Αυτοεκπροσώπηση Σύλλογος ΑμεΑ*, *Ένωση για τα Δικαιώματα Ατόμων του Αυτιστικού Φάσματος*, *Σύλλογος Στήριξης ΑμεΑ Κυκλάδων «Δικαίωμα»*. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η αναπηρία δεν παρουσιάζεται κυρίως ως συνθήκη που απαιτεί φροντίδα ή προστασία, αλλά ως κοινωνική ταυτότητα που

συνδέεται με δικαιώματα, συμμετοχή και συλλογική διεκδίκηση. Οι ονομασίες αυτές μετατοπίζουν το επίκεντρο από την προστασία προς τη φωνή και τη δημόσια παρουσία των ίδιων των ατόμων με αναπηρία.

Ένα ακόμη σημαντικό εύρημα της ανάλυσης είναι ότι τα διαφορετικά αυτά σημασιολογικά σχήματα συχνά συνυπάρχουν στο ίδιο όνομα. Για παράδειγμα, ονομασίες όπως *Σύλλογος Στήριξης ΑμεΑ Κυκλάδων «Δικαίωμα»* ή *Σωματείο Γονέων, Κηδεμόνων και Φίλων Ατόμων με Αναπηρία «Δικαίωμα στη Ζωή»* συνδυάζουν λεξιλόγιο φροντίδας ή οικογενειακής εκπροσώπησης με όρους δικαιωμάτων και κοινωνικής διεκδίκησης. Αυτές οι περιπτώσεις δείχνουν ότι διαφορετικές σημασιολογικές προσεγγίσεις της αναπηρίας δεν εμφανίζονται απαραίτητα ως διακριτές και απομονωμένες κατηγορίες, αλλά συχνά συνυπάρχουν μέσα στον ίδιο ονοματικό χώρο. Η συνύπαρξη αυτή παράγει υβριδικές μορφές λόγου, όπου αλληλοεπικαλύπτονται στοιχεία προστασίας, διοικητικής κατηγοριοποίησης, κοινωνικής ένταξης και δικαιωματικής διεκδίκησης.

Η ευρεία χρήση προσωποκεντρικής γλώσσας, όπως *άτομα με αναπηρία* ή *άτομα με ειδικές ανάγκες*, αποτελεί επίσης χαρακτηριστικό στοιχείο των ελληνικών ονομασιών. Όπως επισημαίνουν οι Dunn & Andrews (2015), η προσωποκεντρική γλώσσα συχνά υιοθετείται στο πλαίσιο διοικητικών και επαγγελματικών λόγων με στόχο την αποστιγματοποίηση της αναπηρίας. Ωστόσο, η χρήση αυτών των όρων δεν συνεπάγεται από μόνη της την ενδυνάμωση ή την αυτοεκπροσώπηση των ίδιων των ατόμων με αναπηρία. Τα δεδομένα της παρούσας μελέτης δείχνουν ότι η προσωποκεντρική ορολογία συχνά συνυπάρχει με σημασιολογικά σχήματα φροντίδας ή προστασίας, γεγονός που υποδηλώνει ότι η αλλαγή της ορολογίας δεν συνοδεύεται πάντοτε από αντίστοιχη μετατόπιση στις κοινωνικές αναπαραστάσεις της αναπηρίας.

Τέλος, από φουκωική σκοπιά, η ονοματοδοσία μπορεί να ιδωθεί ως πεδίο διαπραγμάτευσης γύρω από τη γνώση και την εξουσία. Στο υλικό της παρούσας μελέτης αυτή η διάσταση γίνεται ορατή μέσα από την εμφάνιση ονομασιών που προτάσσουν την αυτοεκπροσώπηση και τη συλλογική φωνή, όπως *Αυτοεκπροσώπηση Σύλλογος ΑμεΑ* ή *Σωματείο Έχουμε Δικαίωμα*. Οι ονομασίες αυτές διαφοροποιούνται από εκείνες που δίνουν έμφαση στη φροντίδα ή στη θεσμική προστασία και μπορούν να ερμηνευθούν ως προσπάθειες μετατόπισης του λόγου προς μεγαλύτερη ορατότητα της εμπειρίας των ίδιων των ατόμων με αναπηρία. Ωστόσο, η σχετικά περιορισμένη παρουσία τέτοιων ονομασιών στο σύνολο του δείγματος δείχνει ότι η ανακατανομή της συμβολικής ισχύος στον λόγο περί αναπηρίας παραμένει μερική και άνιση.

Η ανάλυση των ονομασιών συλλόγων και σωματείων ΑμεΑ στην Ελλάδα δείχνει ότι η γλώσσα λειτουργεί ως χώρος όπου συνυπάρχουν διαφορετικοί τρόποι κατανόησης της αναπηρίας. Οι ονομασίες των οργανώσεων αντανακλούν μια μεταβατική κατάσταση, στην οποία παλαιότερα σημασιολογικά σχήματα φροντίδας και προστασίας συνυπάρχουν με πιο πρόσφατες μορφές λόγου που δίνουν έμφαση στη συμμετοχή, τα δικαιώματα και την αυτοεκπροσώπηση. Η γλώσσα της ονοματοδοσίας δεν λειτουργεί απλώς ως αντανάκλαση κοινωνικών αλλαγών, αλλά ως ενεργός μηχανισμός μέσα από τον οποίο αυτές οι αλλαγές υπόκεινται σε διαπραγμάτευση και αποκτούν δημόσια ορατότητα.

Βιβλιογραφία

- Ainiala, T. 2016. Names in society. In C. Hough (ed.) *The Oxford Handbook of Names and Naming*. Oxford: Oxford University Press, 371-381.
- Altermark, N. 2018. *Citizenship Inclusion and Intellectual Disability: Biopolitics Post-Institutionalisation*. London: Routledge.
- Andrews, E. E., Forber-Pratt, A. J., Mona, L. R., Lund, E. M., Pilarski, C. R. & Balter, R. 2019. #SaytheWord: A disability culture commentary on the erasure of “disability”. *Rehabilitation Psychology* 64(2), 111-118.

- Arribas-Ayllon, M. & Walkerdine, V. 2017. *Foucauldian discourse analysis*. In C. Willig & W. Stainton-Rogers (eds.) *The SAGE Handbook of Qualitative Research in Psychology*. 2nd ed. London: Sage, 110-123.
- Bachke, C. C. 2012. Professionals' naming of intellectual disability, past and present. *Scandinavian Journal of Disability Research* 14 (4), 316-331.
- Berghs, M., Chataika, T., El-Lahib, Y. & Dube, K. (eds) 2019. *The Routledge Handbook of Disability Activism*. London: Routledge.
- Braun, V. & Clarke, V. 2006. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 32, 77-101.
- Chandler, D. 2017. *Semiotics: The Basics*. 3rd edn. London: Routledge.
- Dirth, T. P. & Branscombe, N. R. 2017. Disability models affect disability policy support through awareness of structural discrimination. *Journal of Social Issues* 73 (2), 413-442.
- Dunn, D. S. & Andrews, E. E. 2015. Person-first and identity-first language: Developing psychologists' cultural competence using disability language. *American Psychologist* 70 (3), 255-264.
- Ellis, K. 2016. *Disability and Popular Culture: Focusing Passion, Creating Community and Expressing Defiance*. London: Routledge.
- Fairclough, N. 1992. Discourse and text: Linguistic and intertextual analysis within discourse analysis. *Discourse & Society* 3 (2), 193-217.
- Flowerdew, J. & Richardson, J. E. (eds) 2017. *The Routledge Handbook of Critical Discourse Studies*. London: Routledge.
- Forber-Pratt, A. J., Lyew, D. A., Mueller, C. & Samples, L. B. 2017. Disability identity development: A systematic review of the literature. *Rehabilitation Psychology* 62 (2) 198-207.
- Galvin, R. 2003. The making of the disabled identity: A linguistic analysis of marginalisation. *Disability Studies Quarterly* 23 (2), 149-178.
- Gernsbacher, M. A. 2017. Editorial: Language is not a trivial matter. *Frontiers in Psychology* 8, 1285.
- Goodley, D., Lawthom, R., Liddiard, K. & Runswick-Cole, K. 2019. Provocations for critical disability studies. *Disability & Society* 34 (6), 972-997.
- Grue, J. 2011. Disability and discourse analysis: Some topics and issues. *Discourse & Society* 22 (5), 532-546.
- Grue, J. 2016. *Disability and Discourse Analysis*. London: Routledge.
- Haeghele, J. A. & Hodge, S. R. 2016. Disability discourse: Overview and critiques of the medical and social models. *Quest* 68 (2), 193-206.
- Jackson, M. A. 2018. Models of disability and human rights: Informing the improvement of built environment accessibility for people with disability at neighborhood scale? *Laws* 7 (1), 10.
- Keller, C. E., Hallahan, D. P., McShane, E. A., Crowley, E. P. & Blandford, B. J. 1990. The coverage of persons with disabilities in American newspapers. *The Journal of Special Education* 24 (3), 271-282.
- Lawson, A. & Beckett, A. E. 2021. The social model of disability and human rights: Towards a complementary framework. *International Journal of Human Rights* 25 (2), 348-379.
- Leshota, P. L. & Sefotho, M.M. 2020. Being differently abled: Disability through the lens of naming and identity. *African Journal of Disability* 9, a643.
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J. & Altman, D. G. 2009. Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: The PRISMA statement. *PLoS Medicine* 6 (7), 1000097.
- Nario-Redmond, M. R. 2019. *Ableism: The Causes and Consequences of Disability Prejudice*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Page, M.J., McKenzie, J.E., Bossuyt, P.M., Boutron, I., Hoffmann, T.C., Mulrow, C.D., Moher, D. & Tugwell, P. 2021. The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews. *International Journal of Surgery* 88, 105906.
- Retief, M. & Letšosa, R. 2018. Models of disability: A brief overview. *HTS Teologiese Studies/Theological Studies* 74 (1), a4738.
- Rose-Redwood, R., Alderman, D. & Azaryahu, M. 2018. *The Political Life of Urban Streetscapes: Naming, Politics, and Place*. London: Routledge.

- Stamou, A. G., Alevriadou, A. & Soufla, F. 2016. Representations of disability from the perspective of people with disabilities and their families: A critical discourse analysis of Facebook groups. *Scandinavian Journal of Disability Research* 18 (1), 1-16.
- Terry, G., Hayfield, N., Clarke, V. & Braun, V. 2017. Thematic analysis. In C. Willig & W. S. Rogers (eds) *The SAGE Handbook of Qualitative Research in Psychology*. London: Sage, 17-36.
- Wodak, R. & Meyer, M. 2016. *Methods of Critical Discourse Studies*. 3rd edn. London: Sage.
- Wolff, E. 2025. The power of naming: Discursive politics from the perspective of expertise in an intellectual disability advocacy field. *Sociology of Health & Illness* 47 (4), 70048.